

POŚMIECH (145) *sb m*

o jasne, e pochylone (w tym w e 1 r. błędne znakowanie).

sg *N* pośmiech (13). ◇ *G* pośmiechu (12). ◇ *D* pośmiechu (4). ◇ *A* pośmiech (93). ◇ *I* pośmiechem (17); -em (1), -(e)m (16). ◇ *L* pośmiechu (2). ◇ *pl* *G* pośmiechów (2); -ów (1), -(o)w (1). ◇ *A* pośmiechy (1). ◇ *I* pośmiechy (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI (jeden z niżej notowanych przykładów) – XVII w.

1. Wyśmiewanie się, wyszydzenie; kpiny, szyderstwo; opprobrium *Vulg, PolAnt, Calep, Cn; deridiculum, irrisio Calep, Cn; dicterium, scomma Calag; cavilla, contemptio, contumelia, convitium, deceptio, dedecus, derisio, despectio, despicientia, illusio, infamia, iniuria, insultatio, ludificatio Calep; derisus, irrisus Cn (130)* : Ti wffytki co mie tłoczili [Bóg] w mární pośmiech wprawił *LubPs O2v; Calag 458b; GostGosp 154; Calep 174a, [505]a, 547a, 616b; Z progū/ w ktorým me nogi Nieoŝtroźnie ftały/ A z rozmáitey trwogi/ Po śmiechu fię bały/ Pan moy y Krol naywyższy/ co światło fłoneczne/ Rządzi: wwiodł mnie zá rękę/ ná mieyfce beŝpieczne. GrabowSet V2v, I, Nv.*

pośmiech z kogo (4): ábowiem iuz fię ftał pośmiech fprzebránych twoich wewffech kráynach RejPs 118v. Cf »pośmiech stroić«, »pośmiech uczynić«.

pośmiech na kim (1): Zaž można/ byŝ fię nie miał dáć vproŝić/ A rádniey/ ná fwym ludu/ pośmiech znoŝić? GrabowSet V.

pośmiech czyj [= z kogo szydzq] [w tym: G sb i pron (3), pron poss (1)] (4): WróbŻołt 88/51; Twóy pośmiech/ twoiá wzgárdá/ ná mię fye wráciá/ Mnie ferce trapiá/ mnie zápałá. KochPs 100. Cf »ku pośmiechu«, »na pośmiech«.

*pośmiech czyj [= kto wyszydza] [w tym: ai poss (9), G sb (3)] (12): Widzyác náfzy Tátárfkie pośmiechy/ więcey przyfiędze ich nie chćieli wierzyć *BielKron 416v; GórnDworz Kk8; choć częgo nawięcey wozámi/ fzkutá/ w rzádzie náwožífz/ nierząd gárŝciá roznieŝie: y z pośmiechem nieprzyjációł/ á z żalem twoim/ fzkodę vczyjni. GostGosp 148; GrabowSet G3v, Qv. Cf »pośmiech ludzki«.**

*W połączeniach szeregowych (12): Leop Ier 44/12; RejPos 201v; A częgož fię iuz on dobrego dáley nádziejáć ma? bo zá żywotá pośmiechu/ złey fławy/ wzgárdzenia wfzędy vżyć muŝi *RejZwierc 64, 105, 143v, 268; Gdyž iednáć ná tym złým ŝwiećie nicžego fię innego doczekáć niemožemy/ iedno przygod rozmáitych/ nędze/ vboftwá/ chorobj/ przeŝládowná/ wzgárdy/ pośmiechu/ fmutku/ y boleŝci ferdecžney. KarnNap Ev; Calep [734]b; GrabowSet O4v, Qv; SkarKaz 117a; SkarKazSej 695b.**

W charakterystycznych połączeniach: pośmiech marny, nieprzyjaciół, wielki (3), złoŝliwego (2), żáloŝny; pośmiechu ŝię bać, doczekać ŝię, strzec, ujŝć, użyć; wybawić od pośmiechu; wyrwáć z pośmiechu; pośmiech znoŝić; w pośmiech wprawić; pośmiechem oŝzukany, trapić.

*Zwroty: »na pośmiech (sobie) brać« [szyk zmienny] (2): Atak the [osoby] ktore on zaletza napoŝmiech fobie bierzecie. *Paprup L4; GrabowSet F3v.**

*»by(wa)ć w pośmiech, na pośmiech, ku pośmiechu« [w tym: komu, czemu (8), u kogo (2)] = esse in opprobrium *Vulg, PolAnt [szyk zmienny] (6:4:1): FalZioł +2v; RejPs 55, 78v; A owffem tobye Pánye wffyfcy będą w poŝmyech/ Bo wzgárdziłz to pogańŝtwo zá táki fprofny grzech *LubPs O4v; Leop Ier 44/12; [ranny Saul] rzekł do Rycerzá fwoiego/ dobył mię bych nie był ná pośmiech nieobrzázańcom.***

BielKron 68, 200; ále iż to s pychy/ ábo w nádzieię iákíey od Páná odpłaty czynili/ wżytko to było w pośmiech v nie⁸⁰. *RejPos* 170v, 280v; *BudBib Ier* 6/10; *SkarKazSej* 673b; [Mihi ridiculo facit. Mnie ná pośmiech był. *TerentMatKę* F3].

»pośmiech(y) ci(e)rpieć« [szyk zmienny] (4): iż ci łákomcy nic lepszego zá żywotow fwych nie czynią/ iedno kiedy wczás zdycháią/ áby długo ná fwiecie nędze y pośmiechow ludzkich nie ćirpieli. *RejZwierc* 104v, 105; *KochPs* 189; *ArtKanc* E4.

»da(wa)ć (się) (a. poda(wa)ć, a. wydać, a. wzdać) w pośmiech, na pośmiech, ku pośmiechu; na pośmiech dany (a. podawany, a. wydany)« [w tym: komu, czemu (11)] [szyk zmienny] (7:6:1;4): A nie dá y mię w pośmiech ludziom vporney głúpości. *LubPs* K4v; *GrzegRóżn* 13v; *RejPos* 350; *HistHel* [A2]v; *CzechRozm* 175; A dziwnie fię dawáią ludziom wpośmiech [mirabiliter se praebent omnibus deridendos]/ ktorzi by osłowie Kumáńcy [...] gdy znich cudzą fkorę zedrá/ w swoiey fię okázáć muřzą. *ModrzBaz* 135; ktorą [naukę] gdy inne kościoły opuściły/ y od Rzymfkiego fię kościoła mátki y miřtrzá fwego oddzielili/ dane są pogáńřtwu ná pośmiech y vpadek. *SkarJedn* 308; Y zádał frototny raz nieprzyácielowi/ Y podał go ná pośmiech wżytkiemu wiekowi. *KochPs* 118, 56, 57, 61; *SkarŻyw* 560; W Bożey łáfće, y w miłości/ w miłosierdziu, pobożności/ záchoway nas wřzego grzechu/ nie day Diáblu ku pośmiechu. *ArtKanc* T8v; *GrabowSet* B2, Nv; Widzieliście W.M. ich ryřtunki/ ktorých ná ten czás vżywáli/ ktoré teraz ná pośmiech podawáné bywáią. *OrzJan* 55, 20; *SkarKaz* 117a.

»w pośmiechu mieć« (1): Oniřz to cořmy ie w pośmiechu mieli/ cořmy po nich deptáli/ cořmy ie zábijáli/ cořmy zdrowie ich zá kilá grzywien řzácowali/ iákoř są między fynty Boże poczytáni? *SkarKaz* 84a.

»w pośmiech, na pośmiech obracać (a. obrocić (się)); w pośmiech obrocon« [w tym: „sobie” (4), u kogo (2)] [szyk zmienny] (10:5;1): Quia exacerbauerunt eloqui dei: et coⁿfilium altiffimi irritauerunt. A radę nawyřfego na pośmiech obraczáli. *WróbŻółt* 106/11; *RejPs* 164; *BielKom* E3v; W pośmiecheście obroćili przykazánie Boże/ dla vřtaw wářzych O obłudni ludzie? *KrowObr* 235v; Mądrzy á řtátecźni ludzie w pośmiech řie obroczą. *BielKron* 136; Pifał teř y Ařtronomią swoię/ ále ią w pośmiech obrocił plotkámi řwemi. *BielKron* 156, 77v, 202v; *RejAp* 192; *RejPos* 201v; *RejZwierc* 103; *ArtKanc* M17v; Co řwoi z zalem mowi tho řobie opsi napośmiech obraca *PaprUp* H2; *GrabowSet* L2; *PowodPr* 10; Máćieli co nád řeymy do porátowánia řiebie y Rzeczypořp: gruntownieyřzego? Ieřli nie máćie: czemuř ie ták tárğáć/ y ná zgubę ie swoię y pośmiech á frototę v ludzi obcych obracáć ie dopuřćicie? *SkarKazSej* 695b.

»przyřć (a. iřć, a. pořć, a. przeřć, a. wyriřć, a. [wniřć]) w pośmiech, na pośmiech« [w tym: komu (3), do kogo (1), [u kogo]] [szyk zmienny] (4:3): tákęřmy inřzym wřzytkim pořtronnym ludziom przyřzli ná pośmiech *BielKron* 318v, 222v; zá tákim błázeńřhwem/ przyřzedłby w pośmiech/ y do pácholát nákoniecz *GórnDworz* Kk7v, Ee6v; Práwo to wářze tylko ná vcynek zły gdy fię řłtánie/ káźń máłuczka iákąř. (okrom gdy kogo czći odłádzą/ ácz y to iuřz w pośmiech pořzło) pořtánowiło *GórnRozm* C2; Kochaimiřz řie mi wnieř [Platonowej radzie] niech nieidziem ludziem wpośmiech *PaprUp* L3; *GrabowSet* F; [y my iuřz v wielu ludzi weřliřmy w pośmiech [nosque multis ridiculi facti fumus]. *HerburtArt* 98].

»przywieść w pośmiech [komu]« (1): Nád corką buyną poftánow pilną ftraż: by cie kiedy nieprzywiódłá w pośmiech [*ne quando faciat te in opprobrium venire*]/ nieprzyiaćielom/ dla wrağania w mieście/ y wzgárdzenia od ludzi *Leop Eccli* 42/11.

»pośmiech stroić« [w tym: z kogo (1)] (2): Catamidiare – Poźmiech z kogofstroic. *Calep* 171a; Cavillor – Vexuie, poźmiech ftroie, fšidze. *Calep* 174a.

»pośmiech [z kogo, z czego] uczynić, udziałać« = *wyśmiewać się* [szyk zmienny] (1:1): áczkolwiek był Noe vmiłował fyna Chámá/ ále iż pośmiech z oycá vdzyálał nie zákrył go/ przeto Pan Bog s potomftwá iego zwirzchność odiał *BielKron* 10, 440v.

»[kogo komu] na pośmiech wystawić« (1): ktorego [jakiegoś *Turiana*] [...] káždemu bącznemu czytelnikowi/ práwie ogolonego y obnážonego/ odiałwzy mu wftytkie árgumentá/ ná pośmiech wyftáwił. *NiemObr* 41.

»pośmiechem zbywać« (1): Eludo – Pośmiechem zbiwám. *Calep* 357b.

»w pośmiechu zostawać« (1): Gdy [...] pogáńfkie ćiemności tym więcey niŹczáły/ y Bogowie ich w pośmiechu y wzgárdzie zoftawali: wielki fię y fšalony gniew pogáńftwá ná Márká S. wzniecił. *SkarŻyw* 363.

»(z)stać się (a. stawać się) w pośmiech, na pośmiech« [w tym: komu (4), u kogo (1)] [szyk zmienny] (3:2): Diripuerunt eu^m omnes tranfientes via^m: factus est obprobrium vicinis fuis. Roztargali gi wftytci idáci drogá y fthał fie na pośmiech fąfiadom. *WróbŻołt* 88/42; Abowiem ftálichmy fie ná wielki pośmiech fprzećiwnikom nálfem *RejPs* 120, 66; Bo w wielki pośmiech tve mieyfce v wfczech fie fąfiad sftáło *LubPs* T5v, S2v.

Wyrażenia: »pośmiechu godny« = *deridiculus Calep* [szyk 1:1] (2): A żeby to dzyećińftwo/ ktore przez fię fámo nikkzemne ieft/ wz[gá]rdzone/ á pośmiechu godne/ zacności iego co nie vyęło/ tofmy fie thez iuz tego fzyroko ná[fłu]cháli *RejPosWstaw* 41v; *Calep* 310a.

»pośmiech ludzki« [szyk 6:1] (7): *BielKron* 77v; A też máłoby nielepiefy iáko y ten drugi áby co rychley zdechl/ áby áni nędze/ áni ohydy fprofney/ anipośmiechu [f] ludzkiego długo nie ćirpiał. *RejZwierc* 105, 104v, 143v, 268; *GrabowSet* L2. Cf »na pośmiech«.

Szeregi: »pośmiech i dziwowanie« (1): iż ta flawna Korona kxiąg żadnych ięzykiem fwym nie maiącz tak flawnym/ tak była firociała/ iż też inym obczym narodom práwie w pośmiech y w dziwowanie była *FalZioł* +2v.

»pośmiech a fabuła« (1): iż on nieomylnie obiecał dáć mieyfca tákie ná pośmiech á ná fábułę obczym narodom *RejPos* 350.

»pośmiech ani obmowa« (1): á ktory [kapłan] też ich wyftępow [= *występków*] flucháć powinien: Nie dla pośmiechu áni dla obmowy/ ále dla lekárftwá y rozgrzeźzenia pewnego. *KarnNap* C4v.

»plotka a pośmiech« (1): A gdy też iáka plotká przydzye/ chociaź fie powieda od Pána iákiego/ á nie ma nic pewnego od niego/ tákże też plotkámi á pośmiechy bywa odpráwá iego. *RejPos* 317v.

»pośmiech i powieść [= *plotka*]« (1): á będye wálfzá nędzá w pośmiech ludzki y w powieść obroconá. *BielKron* 77v.

»pośmiech i sromota« (2): Memor esto d^{omi}ne obprobrij feruorum tuorum: q^{uo}d coⁿtinui in finu meo multaru^m geⁿtium^m. Pamietay miły panie na pośmiech y na frototę flug twoich/ [...] ktorá

cirpiąłem na obliczu moim od rozmaitego pogańftwa. *WróbŻołt* 88/51. Cf »na pośmiech«. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»pośmiech, ([a]) szyderstwo (*a.* szydzenie)« (2): Deridiculum – Pośmiech, szidzenie. *Calep* 310a, 616b; [A wy okazując fye vprzeymemi nieprzyacięłmi krzyża Kryftułowego/ wftytko to wpośmiech á wftyderftwo obracaćie *ZebrzydOdpow* e3].

»pośmiech i urąganie« [*szyk 2:1*] (3): co iełliżem tym komu g woli vczynił/ o dziękię mi fye ftárác niętrzebá: ále iełli komu będzie przeciwno/ o vragánię y pośmiech nie wąpię *SienLek* Vuu2v; *CzechRozm* 175; *SkarKazSej* 673b.

»pośmiech, (a, i) wzgarda (*a.* wzgardzenie)« [*szyk 5:1*] (6): *RejPos* 280v; Abowięm iuż ledwé cięrpćć więćcy może Nálzć człowieczenięftwo pośmiechów/ y wzgárdy *KochPs* 189, 100; *SkarŻyw* 363; *Calep* 312b; *GrabowSet* T2. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 4 r.*]

»pośmiech, (i) zelżywość« [*szyk 1:1*] (2): *Calep* 255a; A wybaw od pośmiechu y od zelżywości. *GrabowSet* F2. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.*]

Wyrażenia przyimkowe: »ku pośmiechu« (4):

~ *ku pośmiechu komu* (1): Ten/ [...] Co nie czyni zle bliźniemu fwoiemu/ Ani życzy nic/ *ku pośmiechu iemu.* *GrabowSet* H3v.

ku pośmiechu czyjemu (1): *RejZwierc* 187 cf *Szereg*.

Szereg: »ku ohydzie a *ku pośmiechu*« (1): Azażby nie lepiej s tego mieć kilká tylięcy ludzi/ *ku czći á ku chwale Pánu Bogu/ [...] niż lie to ták rofchodzi po fwiátu iáko dym ábo iáko iákie márne plewy/ ku lekkości chwały Páńfkicy/ á ku ohydzie/ á ku pośmiechu they Korony fławney.* *RejZwierc* 187. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*] Cf »być *ku pośmiechu*«, »dác *ku pośmiechu*«. ~

»na pośmiech« = *in opprobrium Vulg* (13): Zá ty fwoye wfłeteczeńftwá nych lie záfwtýdáya Co wey wey wey záfwtý zá mną ná pośmiech wołáia *LubPs* L2; Wiem dobrze o tym/ iż Kryftus byl w Purpurę ná pośmiech obletzon *KrowObr* 106v; *Leop Eccli* 42/14; iáko lie rodzą drudzy ták nikczemni [...] / że nie może człowiek ináczey wierzyć/ iedno że ie naturá ná pośmiech miedzy ludzie puściłá *GórnDworz* D2v; Kuglarz powiedział zálię iákoby ná pośmiech/ kaziłz mi dác grofz. *RejZwierc* 98v; (*nagł*) O Sądzie Páńfkim. (–) Tu łobie przełoż. [...] Człowieká mizernego/ fwiátu wftyftkiem ná pośmiech y poładzenie vkazánego. *LatHar* 670; *SiebRozmyśl* C4v, H2v.

~*na pośmiech komu* (3): Po fufiłti nos in obprobriu^m vicinis noftris: subfannationem et derifum his qui funt in circuitu nofthro. Połóżyłes nas miły panie na pośmiech fáfłiadom nafzym/ fmiechowiskiem y naigrawanim tym ktorzy/ fą z granic nafzych. *WróbŻołt* 43/14; Miły oycze czemuś mię w tym firoctwie ná pośmiech ludziom zoftáwił *BielKron* 303; *SiebRozmyśl* C3.

na pośmiech czyj [= z kogo szydzq] (1): Potym koronowaniu/ na iego wftyfły pośmiech/ dali mu miąfto fceptru/ trzełtz albo trcinę morfłką w ręku *OpecŻyw* 128v.

Wyrażenie: »na ludzki pośmiech« (1): *SkarŻyw* 341 cf *Szereg*.

Szereg: »na pośmiech i sromotę« (1): Y wiedzioná ięft ná ludzki pośmiech y fromotę do domu nieczyftości. *SkarŻyw* 341. Cf *Zwroty*. ~

»z pośmiechem« = *contumeliose Calep* (6): *RejZwierc* 212v; *Calep* 255a; Za poştánowaniem tedy tych Ephorow był iednego cżału iákoby s pośmiechem od żony łwey nágrawan tymi łłowy *Phil Q*; on żarty niewłytdliwé Z pośmiechem ze mnie łtroi *GosłCast* 61.

~ *Wyrażenie*: »(prawie) na poły z pośmiechem« (2): Iż gdy o tym kiedy mówić poczną/ tedy prawie nápoły s pośmiechem/ á iákoby o żeláznym wilku báiał. *RejZwierc* 186, 144v. ~

W przen (1) : Pośmiech fię zewłżąd ná mię/ Pánie/ gármie *GrabowSet* Tv.

2. *Przedmiot szyderstwa* (15) : Zwiedz z brzydkiey drogi/ gdzie nowiną cnotá/ Chytróści ważne; pośmiechem próftotá. *GrabowSet* M4.

pośmiech czyj [= *kto szydzi*] (1): Chytremuś moc dał/ vłtrzedz fię złośnego/ Prófta vprzeymość/ pośmiechem zdrádnego *GrabowSet* F4.

Zwroty: »[*u kogo*] za pośmiech być« [*szyk zmienny*] (2): Ale vćiebie miły pánie zápośmiech będą takie łsprawy ich *RejPs* 86v; *RejPos* 280.

»[*kogo, co*] za pośmiech mieć (sobie)« [*szyk zmienny*] (6): Iże takowé rozmyłłanié będzie fię widziało niektóry^m iákoby dziecinné a prófté/ a dworni ludzie będą to mietz łnádż iákoby zápośmiech łobie. *OpecŻyw* 30; *RejAp* 179v; *RejPos* 322, Ooov; Wálerian vłtyłżawłży pomyłłił łobie/ iż podobno ielł tákich wícey co to mnie zá pośmiech máią *RejZwierc* 153v, 97v.

»pośmiech z siebie (u)czynić; [*komu*] pośmiech czynić [*u kogo*]« = *narażać (się) na pośmiewisko* [*szyk zmienny*] (2;1): *RejPos* 224; Ano było dáleko lepiej áby był ná mieyłcu dołiedział/ á nie czynił pośmiechu s łiebie. *RejZwierc* 17v, 134.

»[*u kogo*] za pośmiech się zdać« (1): Tákże też to/ gdy kto komu dawa poćciwą rádę/ [...] á iż mu nie da álbo vpominku/ álbo dobrodzieyłłwá iákiego/ tedy fię to v niego zá pośmiech á ielłcże ktemu zá iákął przykrą przyłádę zda. *RejZwierc* 99v.

»[*komu*] pośmiechem się zstawać« (1): Iuż dułżá/ pod zbytkiem ciężkości vłtawa/ Ludziom obłitości/ pośmiechem fię słtawa *GrabowSet* S2v.

Szeregi: »pośmiech a krotochwila« (1): Bo tám mężoboyłłwá/ bo tám opilłwá/ bo tám zdrády [...]. A przedłię to w tey łwiętey wierze Rzymłkiey zá pośmiech á zá krotochwile łobie máią. *RejAp* 179v.

»zelżywość a pośmiech« (1): Dawáiąc nam rádę y náukę/ ábychmy [...] nie cíłnęli fię [...] ná takie mieyłcá/ ktoreby nam wietłżá zelżywość á pośmiech czynić miály v łwiáthá tego *RejPos* 224.

»pośmiech a żart« (1): A iáko Dawid Prorok powiáda/ iż v niego łą zá pośmiech á zá żart ty włżytki wymyłły łwiátá tego. *RejPos* 280.

Synonimy: 1. *nagrawanie, naśmiewanie, szyderstwo, szydzenie, urąganie*; 2. *fabuła, figiel, igrzysko, krotofila, żart*.

Cf POŚMIECHOWISKO, POŚMIEWANIE, POŚMIEWISKO, POŚMIEWSTWO

MP